

Ujërat në Kosovë

Marija Milenkovic, Jovana Jakovljevic,
Vesela Curkovic, Dragisa Mijacic¹

Maj 2017.

Ky publikim është botuar me asistencë të Bashkimit Evropian. Përmbajtja e këtij publikimi është përgjegjësi e vetme e INTER dhe në asnjë mënyrë nuk mund të paraqes pikëpamjet e Bashkimit Evropian

1. Hyrje

Mbrojtja dhe shfrytëzimi racional i resurseve ujore në Kosovë janë disa prej sfidave më të mëdha me të cilat përballen autoritetet lokale. Përkrah faktit që qytetarët disa vite me radhë përballen me mungesa serioze të ujit, është i pranishëm edhe problemi i ndotjes së resurseve ujore. Kjo situatë në masë të gjerë ndikon në cilësinë e jetës së qytetarëve dhe degradimin çdo herë e më të madh të mjedisit, por edhe në zhvillimin socio-ekonomik të Kosovës.

Uji është faktor i rëndësishëm për zhvillimin e shumë sektorëve tjerë, siç janë bujqësia, energjia, turizmi, xehetaria. Krahas zhvillimit ekonomik rritet edhe kërkesa për ujë dhe presioni mbi mjedisin jetësor, gjë që rezulton me sfida në kuptim të cilësisë së ujit.

Qeveria e Kosovës e kupton rëndësinë e mbrojtjes së ujit, si njërit nga resurset më thelbësore për zhvillimin socio-ekonomik të vendit, prandaj ujërat i ka trajtuar si një nga prioritetet e veta për periudhën 2013-2023.² Megjithatë, nuk ka ndonjë përparim të theksuar kur janë në pyetje mbrojtja dhe furnizimi i ujit, në veçanti në zona rurale.

Kjo analizë e shkurtër trajton legjislacionin në fuqi dhe gjendjen aktuale të ujërave në Kosovë, si dhe nivelin e ndotjes së resurseve ujore.

2. Korniza ligjore dhe legjislative

Përgjatë disa viteve të fundit, në Kosovë është duke u realizuar procesi i adaptimit të standardeve të Bashkimit Evropian, në fushën e mjedisit, përfshirë këtu edhe sektorin e ujërave. Është arritur një përparim i caktuar dhe janë miratuar akte të shumta ligjore dhe nënligjore, si dhe dokumente strategjike që mbulojnë këtë fushë.

Ligji për Ujërat (Nr. 04/L-147) është akti ligjor më i rëndësishëm me të cilin rregullohet shfrytëzimi i resurseve ujore të nevojshëm për shëndetësi publike, mbrojtje të mjedisit dhe zhvillim socio-ekonomik në Kosovë. Gjithashtu, objektivat kryesore e përkufizuara në nenin 1 të këtij ligji janë mbrojtja e resurseve ujore nga ndotja dhe shfrytëzimi i tepërt, krijimi i procedurave për shpërndarje optimale të resurseve ujore si dhe përcaktimi i strukturës institucionale për menaxhim të ujërave. Në fuqi janë edhe ligje tjera të rëndësishme për këtë fushë: Ligji për rregullimin e shërbimeve ujore (Nr. 05/L-042)³ Ligji për shëndetin publik (Nr. 02/L-078)⁴ Ligji për Shërbimin Gjeologjik të Kosovës (Nr. 04/L-232),⁵ Ligji për aktivitetin hidrometeorologjik (Nr. 02/L-

¹ Marija Milenkovic, Jovana Jakovljevic dhe Vesela Curkovic janë hulumtuese, ndërsa Dragisa Mijacic është drejtor i Institutit për Zhvillim Ekonomik Territorial (InTER). Ju lutem dërgoni komentet te mmilenkovic@regionalnirazvoj.org.

² Dokumenti politik Qeveritar mbi Ujërat, Këshilli Ndërmnistor i Ujërave, në faqen http://www.kryeministri-ks.net/tfu/repository/docs/Government_Water_Policy.pdf, f. 3

³ Ligji për rregullimin e shërbimeve ujore, Nr. 05/L-042, në faqen <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=11350>

⁴ Ligji për Shëndetësinë Publike Nr. 02/L-78, në faqen <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2573>

⁵ Ligji për Shërbimin Gjeologjik të Kosovës Nr. 04/L-232, në faqen <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=9387>

Një hap drejt BE-së, apo jo?

Një nga caqet e Strategjisë Kombëtare të Ujërave 2015-2034 është "arritja e pajtueshmërisë afatgjatë me dispozitat e Bashkimit Evropian në sektorin e ujërave, fillimisht përmes vendosjes së sistemeve kompatible legjislative dhe planifikimit, e më pas hap pas hapi përmes implementimit praktik të masave të definuara". Korniza ligjore në sektorin e ujërave është plotësuar në vitin 2013 me miratimin e Ligjit për Ujërat, me të cilin pjesërisht është transponuar Direktiva Kornizë për Ujërat 2000/60/EC. Megjithatë, harmonizimi me direktivat tjera të rëndësishme gjendet në fazë fillestare, ndërsa spikatë problemi i implementimit joefikas të akteve ligjore, nënligjore dhe akteve tjera. Përçindja e harmonizimit të legjislacionit të Kosovës me direktivat tjera të rëndësishme të BE-së nga sfera e ujërave është paraqitur në tabelën në vijim:

Tabela 1. Harmonizimi i legjislacionit të Kosovës me direktivat e Bashkimit Evropian (2015)

Nr.	Direktiva e Bashkimit Evropian	Harmonizimi i legjislacionit kosovar (%)
1.	Direktiva Kornizë për Ujërat 2000/60/EC	49%
2.	Direktiva (91/271/EEC) për trajtimin e ujërave të zeza urbane	44%
3.	Direktiva (98/83/EC) për cilësinë e ujit për pije	87%
4.	Direktiva (91/676/EEC) për nitratet nga burimet bujqësore	25%
5.	Direktiva (2006/7/EC) për cilësinë e ujit për larje	0%
6.	Direktiva (2008/105 EC) për standardet e cilësisë së mjedisit nga fusha e ujërave	4%
7.	Direktiva (2009/90 EC) për specifikacionet teknike për analiza kimike dhe monitorim të statusit të ujit	12%
8.	Direktiva (2006/118/EC) për mbrojtjen e ujërave nëntokësore	36%

Burimi: Raporti për gjendjen e ujërave 2015

Duhet theksuar edhe se legjislacioni nga fusha e bujqësisë është shumë i rëndësishëm për sektorin e ujërave, ndërsa harmonizimi i disa ligjeve të caktuara me rrjedhat ligjore të BE-së nuk ka lëvizur shumë. Kësisoj, Ligji për ujitjen e tokave bujqësore (Nr. 02/L-9), Ligji për ndryshimin e ligjit për ujitjen e tokave bujqësore (Nr. 03/L-198) dhe Ligji për peshkatarinë dhe akuakulturën (Nr. 02/L-85) edhe më tej vazhdojnë të mos jenë të harmonizuar me legjislacionin e BE-së. Implementimi i të gjitha udhëzimeve administrative relevante për sektorin e ujërave, të cilat do ta afrojnë legjislacionin e Kosovës me Acquis Communautaire të Bashkimit Evropian, kërkon investime të mëdha që aktualisht sigurohen ose nga buxheti i Qeverisë së Kosovës ose nga përkrahja e donatorëve.

3. Gjendja aktuale në sektorin e ujërave

Për shkak të rëndësisë së paçmueshme për mbijetesën e të gjitha gjallesave, por edhe si faktor i rëndësishëm për zhvillimin socioekonomik, menaxhimi dhe mbrojtja e resurseve ujore ka rëndësi jetike për çdo shoqëri. Kosova për momentin nuk i plotëson kushtet e nevojshme në kuptim të furnizimit të pakufizuar me ujë, grumbullimit dhe trajtimit të ujërave të zeza, ujitjes, menaxhimit të rrezikut nga përmytjet dhe erozioni, ndërsa që ndotja e pothuajse të gjithë lumenjve dhe ujërave nëntokësore i kontribuon degradimit çdo herë e më të madh të mjedisit jetësor dhe kërcënimit të cilësisë së jetës së qytetarëve.

Resurset ujore në Kosovë përfshijnë ujërat sipërfaqësore dhe nëntokësore, si dhe burimet e ujit. Uji i pijes kryesisht sigurohet nga ujërat sipërfaqësore. Sa u përket lumenjve, ekzistojnë pesë rrjedha kryesore të lumenjve: Drini i Bardhë (derdhjet në Adriatik), Ibër (derdhjet në Detin e Zi), Lepenci (derdhjet në Egje), Morava e Binçes (derdhjet në Detin e Zi) dhe lumi i Plavës (derdhjet në Adriatik). Numri i liqeneve natyrore është i vogël, ndërsa janë ndërtuar 6 akumulime artificiale me qëllim të plotësimit të nevojës jo vetëm për ujë të pijshëm por edhe për nevoja të bujqësisë dhe industrisë. Akumulimi më i madh është liqeni i Gazivodës,¹¹ i krijuar në vitin 1977 me barikadimin e rrjedhës së sipërme të lbrit në komunën e Zubin Potokut, me vëllim prej 390 milionë m³ ujë.¹² Penda "Gazivodë" paraqet një nga

¹¹ Liqeni i Gazivodës është akumulim prej 380 miliona m³ ujë, i gjatë 24 km, një pjesë më e vogël e sipërfaqes të së cilit gjendet në territorin e komunave Tutin dhe Novi Pazar të Serbisë e pjesa më e madhe në territorin e komunës Zubin Potok.

¹² Plani Hapësinor i Kosovës, Strategjia për Zhvillim Hapësinor 2010-2020, në faqen http://www.kryeministriks.net/repository/docs/Spatial_Plan_of_Kosova_2010-2020.pdf, f. 38

pendat më të mëdha tokësore në Evropë, me gjatësi prej 460m dhe lartësi prej 107m. Përmes kanaleve, uji nga ky liqen sillet deri në Prishtinë dhe shfrytëzohet për furnizim dhe ftohje të turbinave në termocentralet e Obiliqit. Përveç kësaj, akumulime tjera artificiale në Kosovë janë liqenet e Badovcit, Radoniqit, Batllavës, Livoçit dhe Prilepnicës. Sistemi për përcjellje të ujërave sipërfaqësore ekziston por është i domosdoshëm modernizimi i të njëjtit.

Sa u përket ujërave nëntokësore, edhe ato janë të kufizuara për nga sasia dhe kryesisht gjenden në anën perëndimore të Kosovës, në të cilën edhe rezervat e ujërave sipërfaqësore janë më të mëdha se sa ato në anën lindore.¹³ Një nga rekomandimet e Komisionit Evropian në Raportin e Progresit të Kosovës për vitin 2016 është që të fillohet sa më shpejtë që të jetë e mundur me identifikimin e resurseve nëntokësore dhe krijimin e sistemit për përcjellje të cilësisë së ujërave nëntokësore. Prandaj, duhet të bëhen përpjekje shtesë për të zgjidhur problemet e lartpërmendura me qëllim të përparimit në furnizimin me ujë të cilësisë së lartë për të gjithë qytetarët e Kosovës.

Karakteristikat kryesore hidrologjike në Kosovë janë ndarja e pabarabartë dhe joadekuate e resurseve ujore, në krahasim me kërkesën. Ngjashëm i pabarabartë është edhe furnizimi me ujë në zonat urbane dhe rurale të Kosovës, ndërsa organet kompetente ende nuk po gjejnë zgjidhje adekuate për këtë problem. Vlerësohet se momentalisht 81.2% të popullatës së Kosovës është e lidhur me sisteme funksionale të ujësjellësit. Në zona urbane, ujësjellësi mbulon 100% të popullatës, ndërsa në zona rurale mbulueshmëria arrin 69,7%¹⁴. Banorët e viseve rurale që nuk janë të lidhur me ujësjellës më së shpeshti përdorin ujë të pakontrolluar nga pusët e tyre. Përveç kësaj, qasja në rrjet të kanalizimit përbën një nga problemet kryesore, posaçërisht në vise rurale. Nga popullata e gjithmbarshme, 65% jetojnë në lagje me sisteme të kanalizimit, ndërsa vetëm 42% të popullatës rurale ka qasje në kanalizim.¹⁵

Në Kosovë funksionon një ndërmarrje publike qendrore – Ndërmarrja hidroekonomike “Ibër Lepenc”, infrastruktura e së cilës ndodhet në shtatë komuna: Zubin Potok, Mitrovicë, Vushtrri, Obiliq, Fushë Kosovë, Prishtinë dhe Glllogoc. Kjo ndërmarrje multifunksionale furnizon me ujë të pijes disa ujësjellës në Kosovë dhe siguron ujë për ujitje të tokave bujqësore dhe stabilimenteve industriale (Trepça, Kosova B, Kosova A, Feronikeli) dhe për prodhim të energjisë elektrike.¹⁶ Po ashtu, në periudhën 2002-2006 janë themeluar shtatë ndërmarrje të ujësjellësve rajonalë dhe kanalizimit, si dhe dy ndërmarrje rajonale të ujitjes:

1. Kompania e Ujësjellësit Rajonal “Prishtina”, Prishtinë
2. Kompania e Ujësjellësit Rajonal “Hidroregjioni Jugor”, Prizren
3. Kompania e Ujësjellësit Rajonal “Hidrodrini”, Pejë
4. Kompania e Ujësjellësit Rajonal “Mitrovica”, Mitrovicë
5. Kompania e Ujësjellësit Rajonal “Radoniqi”, Gjakovë
6. Kompania e Ujësjellësit Rajonal “Hidromorava”, Gjiilan
7. Kompania e Ujësjellësit Rajonal “Bifurkacioni”, Ferizaj

Në mars të vitit 2017, si pjesë e Kompanisë së Ujësjellësit Rajonal Prishtina është hapur fabrika për përpunimin e ujit në Shkabaj të Prishtinës. Me ujë nga kjo fabrikë do të furnizohet qyteti i Prishtinës, por edhe gjashtë komunat tjera të lidhura me këtë ujësjellës rajonal. Mjetet për ndërtimin e kësaj fabrike janë ndarë nga fondet e Bashkimit Evropian (IPA) në vlerë prej 5 milionë eurosh, komuna e Prishtinës 5 milionë euro, Qeveria e Kosovës

¹³ Raporti për gjendjen e ujërave në Kosovë, 2015, Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, në faqen http://www.ammk-rks.net/repository/docs/Raporti_i_ujrave_i_2015__Anglisht.pdf, f. 30

¹⁴ Strategjia e Menaxhimit të Sistemeve Ujore Rurale, Nëntor 2014, në faqen http://www.kryeministri-ks.net/tfu/repository/docs/Strategy_for_Management_of_Rural_Water_Systems_approved_by_IMWC.pdf, f. 21. Komunat nga veriu i Kosovës nuk janë shtjelluar si rrjedhojë e mungesës së të dhënave të sakta.

¹⁵ Studimi i Mbulueshmërisë dhe Vlerësimit të Sistemeve të Ujësjellësit dhe Kanalizimit në Kosovë, Zyra për Zvicëranë për Bashkëpunim në Kosovë, 2012, në faqen https://www.eda.admin.ch/content/dam/countries/countriescontent/kosovo/en/resource_en_213474.pdf, f. 6.

¹⁶ <http://www.iber-lepenc.org/?page=3,1,22#.WPTxJfmLTIU>

5 milionë euro si dhe kredia e Bankës Gjermane për Zhvillim në vlerë prej 20 milionë eurosh.

Përveç ndërmarrjeve rajonale për ujësjellës dhe kanalizim, funksionojnë edhe dy ndërmarrje rajonale për ujitje:

1. Ndërmarrja rajonale e ujitjes Drini i Bardhë dhe
2. Ndërmarrja rajonale e ujitjes Radoniqi – Dukagjini

Me kalimin e viteve ka pësuar ndryshim të madh edhe sasia e nevojshme e ujit për ujitjen e tokave bujqësore. Në tabelën në vijim është paraqitur sasia e ujit të shfrytëzuar për këtë qëllim në periudhën mes 2002 dhe 2014:

Tabela 2. Ujitja e tokave bujqësore në periudhën 2002-2014

Viti	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002
Ujë për ujitje (milionë m ³ /vit)	55	52	50	46	42	40	44	41	39	36	33	36	34

Burimi: Statistikat Ujore të Kosovës 2015

Ndërmarrjet rajonale për ujitje përballen me faktin se sistemet e ujitjes janë vjetërsuar dhe kanë humbur efikasitetin. Të hyrat që sigurohen nga to nuk janë të mjaftueshme për të mbuluar shpenzimet operative dhe të mirëmbajtjes, e lere më investimet. Përveç kësaj, ekziston një numër i madh i sistemeve të ujitjes të ndërtuara në mënyrë joligjore, kryesisht si rrjedhojë e iniciativave të individëve apo grupeve lokale të bujqve.¹⁷

Në veri të Kosovës (Mitrovicë e Veriut, Leposaviq, Zubin Potok dhe Zveçan) ekzistojnë disa ndërmarrje publike të ujësjellësit që funksionojnë sipas sistemit të Republikës së Serbisë. Ndërmarrja "Ujësjellësi Ibër" me seli në Mitrovicën e Veriut është kompetent për sistemin e ujësjellësit në komunat e Mitrovicës së Veriut dhe Zveçanit. Këto dy komuna aktualisht furnizohen me ujë që sigurohet nga kompania e ujësjellësit Mitrovica përmes fabrikës së ujit që ndodhet në Shipol (komuna e Mitrovicës së Jugut). Komunat e Zubin Potokut dhe Leposaviqit kanë sisteme lokale të ujësjellësit, me të cilat menaxhojnë Ndërmarrja Publike Komunale "Ibër" nga Zubin Potoku dhe Ndërmarrja Publike Komunale "24 Nëntori" nga Leposaviqi. Me ndihmë të donatorëve në Leposaviq rishtas është ndërtuar fabrika për përpunimin e ujit, por ajo ende nuk është funksionale.

Me qëllim të zgjidhjes së problemeve të ujësjellësit, komunat e Zubin Potokut, Mitrovicës së Veriut dhe Zveçanit kanë marrë kredi nga bankat komerciale në Serbi për ndërtimin e ujësjellësit rajonal, i cili do të furnizonte këto komuna me ujë të pijes nga liqeni e Gazivodës. Vlera e gjithmbarshme e punimeve arrin mbi 10 milionë euro, ndërsa garancinë për këtë kredi e ka dhënë Qeveria e Republikës së Serbisë. Sipas projektit është themeluar ndërmarrja rajonale e ujësjellësit e cila do të menaxhojë me këtë sistem pas ndërtimit të tij.

Infrastruktura ekzistuese për furnizim të ujit në Kosovë është e pamjaftueshme për të plotësuar kërkesa për ujë të pijes, por edhe për ujë të nevojshëm për amvisëri, rekreacion e të ngjashme. Megjithatë, gjendja e infrastrukturës është e keqe dhe ndikon në efikasitet të ujësjellësit. Gypat e ujësjellësit janë kryesisht të vjetër, gjë që rezulton me rrjedhje të ujit e si rrjedhojë me efikasitet më të ulët dhe rrezik më të madh nga ndotja. Megjithatë, falë investimeve të donatorëve dhe ndërrimit të disa gypave të caktuar janë të dukshme përmirësimet në këtë drejtim.

Gjendja është shumë më e keqe kur flitet për infrastrukturën e grumbullimit dhe trajtimit të mbetjeve të kanalizimit, që është një nga ndotësit më të mëdhenj të resurseve ujore. Pjesa më e madhe e mbetjeve nga kanalizimi derdhet direkt në lumenj, ndërsa mungesa e stabilimenteve për përpunimin e ujërave të zeza ndikon tepër shumë në degradimin e mjedisit dhe shëndetin e njerëzve. Aktualisht ekziston vetëm një stabiliment për përpunim të ujërave të zeza në Skenderaj, i cili nuk është funksional për shkak të problemeve teknike dhe financiare. Stabilimente për trajtim të ujërave të zeza nuk ka as në veri të Kosovës, prandaj kanalizimi derdhet direkt në lumin Ibër ose në rrjedhat e tij. Në bazë të disa studimeve të fizibilitetit, vlerësohet se shpenzimet e gjithmbarshme për ndërtimin e stabilimenteve të tilla në tërë Kosovën do arrinin 517 milionë euro.¹⁸ Sa i përket mbulueshmërisë me shërbime

17 Strategjia për Ujërat e Kosovës, në faqen http://www.kryeministriks.net/tfu/repository/docs/Kosovo_Water_Strategy_-_Version_2_95a.pdf, f. 104.

18 Raporti për gjendjen e ujërave në Kosovë, 2015, Ministria Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, në faqen http://www.ammk-rks.net/repository/docs/Raporti_i_ujrave_i_2015__Anglisht.pdf, f. 90.

publike në grumbullimin e ujërave të zeza nga ana e kompanive rajonale të ujësjellësit dhe kanalizimit, në vitin 2013 është arritur mbulueshmëri prej 60% që është 4% më e gjerë se në vitin 2012.¹⁹

Menaxhimi i rrezikut nga përmbytjet në Kosovë si proces gjendet në fazat fillestare. Nuk ekzistojnë planet të definuara dhe adekuate për menaxhim të rrezikut nga përmbytjet, prandaj është e domosdoshme që të hartohen planet dhe definohen masat për zvogëlim dhe shmangie të rrezikut. Vlerësimet preliminare të rrezikut nga përmbytjet nuk implementohen, edhe pse janë realizuar disa pilotprojekte më të vogla. Identifikimi i rrezikut nga përmbytjet është kryer për disa rrjedha të caktuara nën kornizat e projekteve konkrete, por nuk ekziston një metodologji unike e cila do të implementohej në të gjitha rrjedhat.

Viteve të kaluara vërehet rritja e investimeve në sektorin e ujërave, si nga donatorët ndërkombëtarë ashtu edhe nga Buxheti i Qeverisë së Kosovës. Investimet e Qeverisë së Kosovës kryesisht janë fokusuar në rregullimin e lumenjve dhe avancimin e infrastrukturës, ndërsa mjetet nga donatorët kanë qenë të orientuara në realizimin e studimeve të fizibilitetit për infrastrukturë të nevojshme dhe për trajtim të ujërave. Donatorët më të mëdhenj në sektorin e ujërave në Kosovë janë Zyra Zvicerane për Bashkëpunim, Bashkimi Evropian, GIZ, Banka Zhvillimore Gjermane, JICA, DANIDA, IOM, USAID, Qeveria e Luksemburgut, etj. Vlerësohet se nga viti 1999 në sektorin e ujërave janë investuar rreth 255 milionë euro, nga të cilat rreth 190 milionë në formë donacionesh.²⁰ Në kontekst të përafritimit me standardet e Bashkimit Evropian, vlerësohet se do të nevojiten së paku 60 milionë euro investime vjetore në dhjetë vitet e ardhshme, për ta afruar Kosovën me standardet përkatëse.²¹

4. Ndotja e resurseve ujore

Rritja e popullatës, urbanizimi çdo herë në rritje, kërkesat e industrisë dhe bujqësisë dhe ndryshimet klimatike në masë të gjerë ndikojnë në rritje të kërkesës për ujë. Por, nuk guxon të neglizhohet ndikimi në karakteristikat biologjike, kimike dhe fizike të ujit, të cilat e ulin cilësinë e tij. Cilësia e ujit ka rol kyç në funksionet që uji ka për jetë e njeriut dhe ekosistemin në përgjithësi. Përdorimi i ujit të pijes, për pastrim dhe rekreacion ka si parakusht që ai të jetë pa ndotës biologjikë, fizikë apo kimikë. Qendra Rajonale e Mjedisit (REC), në bashkëpunim me MMPH, ka përgatitur një raport të kadastrit të ndotësve të ujërave në Kosovë,²² i cili identifikon 368 ndotës të ujit, nga të cilët 266 janë ndotës kolektivë,²³ ndërsa 102 ndotës individualë.²⁴

Në regjionin e rrjedhës së Drinit të Bardhë janë regjistruar 154 ndotës, nga të cilët 99 kolektivë e 56 individualë. Në regjionin e rrjedhave të Ibrit, Lepencit dhe Moravës së Binçës janë identifikuar 214 ndotës. Vetëm në atë të Ibrit janë regjistruar 100 ndotës, nga të cilët 75 kolektivë e 25 individualë. Në rrjedhën e Moravës së Binçës dhe Lepencit ndodhen 24 sish.

Në tabelën në vijim është paraqitur numri i ndotësve kolektivë dhe individualë në rajonin e Mitrovicës.

¹⁹ Raporti për gjendjen e ujërave në Kosovë, 2015, Ministria Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, në faqen http://www.ammk-rks.net/repository/docs/Raporti_i_ujrave_i_2015_Anglisht.pdf, f. 88.

²⁰ Raporti për gjendjen e ujërave në Kosovë, 2015, Ministria Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, në faqen http://www.ammk-rks.net/repository/docs/Raporti_i_ujrave_i_2015_Anglisht.pdf, f. 96.

²¹ Kosova Veriore në vitin 2020 – Bërja e historive të ardhme, f. 58

²² Raporti i Kadastrit të Ndotësve të Ujërave në Kosovë, REC, MMPH, në faqen http://www.ammk-rks.net/repository/docs/Kadastar_zagadivaca_vode_sr.pdf, f. 17.

²³ Sipas këtij projekti ndotës kolektivë janë të gjithë ndotësit apo lagjet që kanë mbi 50 ekonomi familjare dhe i kanë bashkërisht të organizuara kanalizimet apo gropat septike.

²⁴ Ndotës individualë janë operatorët që kanë potencial më të madh ndotës, si: industria, bujqësia, autombeturinat apo pastruesit e mëdhenj kimikë.

Tabela 2. Ndotësit kolektivë dhe individualë në rajonin e Mitrovicës

Regjioni	Komuna	Ndotës kolektivë	Ndotës individualë
Mitrovica	Mitrovica	13	6
	Vushtrri	10	3
	Skenderaj	1	0
	Leposaviq	5	0
	Zveçan	3	0
	Zubin Potok	7	0
Gjithsej		39	9

Burimi: Raporti i kadastrit të ndotësve të ujërave në Kosovë: Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor

Ndotësit kryesorë industrialë janë Korporata Energjetike e Kosovës (KEK), kompleksi Feronikelit (prodhues i legurave të çelikut dhe nikelit), fabrika e cementit Sharrcem, si dhe komplekset minerare Trepça, Kishnica, etj. Kombinati xehetar-metalurgjik Trepça dikur ka qenë bosht i ekonomisë së Kosovës, ndërsa sot përbën një nga sfidat më të mëdha ekologjike. Gjatë kohës kur Trepça ka punuar me kapacitet të plotë, vlerësohet se në ujë ka derdhur sasitë në vijim të ndotësve: 150 tonë plumb, 300-900 tonë zink, 900 tonë fluor, etj.²⁵ Edhe pse pjesa më e madhe e stabilimenteve të Kombinatis Trepça është mbyllur, acidet e mbetura, copëzat e pluhurit, mënyra e pasigurt e funksionimit dhe deponitë e pa mirëmbajtura dhe jostabile paraqesin rrezik të përditshëm për ata që jetojnë në afërsi.

Përveç industrisë, bujqësia është një nga sektorët që më së shumti përdorë resurset ujore por edhe një nga ndotësit më të mëdhenj. Veprimtaria bujqësore në masë të gjerë ndikon në cilësinë e ujërave, veçanërisht kur kemi parasysh ndikimin e agrokimikateve (pesticideve, plehrave, etj.) të cilat treten nëpër lumenj dhe ujëra nëntokësore. Bujqit në mënyrë joadekuate dhe të pakontrolluar i shfrytëzojnë agrokimikatet me çka i kontribuojnë ndotjes së resurseve ujore.

Lumi më i ndotur në Kosovë është Sitnica, lum ky i gjatë 90m i cili derdhet në lumin Ibër. Në pjesën përreth lumit Sitnica veprimtaria më e zhvilluar është bujqësia.²⁶ Megjithatë, vlerësohet se ndikimi i veprimtarisë bujqësore në ujërat sipërfaqësore në Kosovë është më i ulët se sa në shtetet e BE-së,²⁷ që është e kuptueshme marrë parasysh faktin se bujqësia e Kosovës vazhdon të jetë pamjaftueshëm e zhvilluar. Sidoqoftë, me intensifikimin e bujqësisë duhet të zhvillohen edhe masa efikase të monitorimit ekologjik të veprimtarisë bujqësore, me qëllim të zvogëlimit të rrezikut nga ndotja e mjedisit.

5. Përfundimet dhe rekomandimet

Megjithëse është krijuar struktura adekuate institucionale për të menaxhuar sektorin e ujërave në Kosovë, harmonizimi i akteve ligjore dhe nënligjore me rrjedhat ligjore në Bashkimin Evropian, si dhe miratimi i strategjisë kombëtare për ujërat mbeten disa prej prioriteteve kryesore. Problem përbën edhe furnizimi me ujë të pijes në zona urbane e rurale, për të cilin nuk ka indikacione se do të zgjidhet së shpejti.

Gjendja aktuale e ndotjes së resurseve ujore në Kosovë nuk jep shenja optimizmi, pa marrë parasysh hapat e ndërmarrë me qëllim të avancimit të mbrojtjes dhe shfrytëzimit racional të resurseve ujore. Numri i ndotësve është i lartë, ndërsa mungesa e një sistemi për monitorim të cilësisë së ujërave nëntokësore dhe vjetërsia e sistemit të monitorimit të ujërave sipërfaqësore përbëjnë disa prej problemeve më të shquara të këtij sektori. Kujdes i veçantë duhet t'i kushtohet infrastrukturës ujore, para së gjithash stabilimenteve për përpunimin e ujërave të zeza, por edhe modernizimit të infrastrukturës ekzistuese të ujësjellësve dhe kanalizimeve.

²⁵ Menaxhimi i mbeturinave industriale të Kombinatis Trepça, UNDP 2011, në faqen http://www.undp.org/content/dam/kosovo/docs/TrepcaConf/TREPCA%20Conf%20Report_Serb.pdf, f. 9.

²⁶ Efektet e veprimtarisë industriale dhe bujqësore në cilësinë e ujërave të lumit Sitnicë, Universiteti i Prishtinës, Fakulteti i Bujqësisë dhe Veterinarisë, Universiteti i Bujqësisë në Tiranë, Shqipëri, Instituti Hidrometeorologjik i Kosovës, f. 1

²⁷ Raporti për gjendjen e ujërave në Kosovë, 2015, Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, në faqen http://www.ammk-rks.net/repository/docs/Raporti_i_ujrave_i_2015__Anglisht.pdf, f. 89.

Investimet e deritanishme në sektorin e ujërave nuk janë në nivel të neglizhueshëm, por për të arritur progres më i theksuar në përafrimin me BE-në, për furnizim adekuat dhe mbrojtje adekuate të resurseve ujore do të jenë të domosdoshme investime bindshëm më të mëdha. Në të ardhmen do të jenë të nevojshme edhe përpjekje shtesë për të reduktuar ndikimin negativ të ndotjes në mjedis dhe shëndet të njerëzve dhe për tu siguruar që resurset ujore do të shfrytëzohen për zhvillim socioekonomik të Kosovës.

Në bazë të kësaj, mund të nxirren rekomandimet në vijim:

- Duhet të bëhen përpjekje shtesë për të ngritur efikasitetin e furnizimit të ujit në Kosovë, si me ujë të pijes ashtu edhe me ujëra teknike (në veçanti për ujitje). Posaçërisht duhet të punohet në forcimin e kapaciteteve të ndërmarrjeve të ujitjes, ndërsa zgjidhje mund të jetë edhe privatizimi i këtyre ndërmarrjeve, krijimi i partneriteteve publiko-private apo dhënie a koncesioneve. Në menaxhimin e ndërmarrjeve të ujitjes duhet të përfshihen bujq, të organizuar në shoqata apo kooperativa.
- Në veri të Kosovës duhet të kryhen punimet në ujësjellësin rajonal i cili do të mundësojë furnizimin me ujë të pijes për komunat e Zubin Potokut, Zveçanit dhe Mitrovicës së Veriut. Gjithashtu është me rëndësi që të krijohen kushte për bashkëpunim mes ndërmarrjes rajonale e cila do të menaxhojë këtë sistem dhe Kompanisë së Ujësjellësit Rajonal Mitrovica nga ana jugore e Mitrovicës.
- Duhet të bëhen përpjekje shtesë për të mbrojtur rrjedhat e ujit nga ujërat e zeza dhe deponitë ilegale të mbeturinave të cilat shpesh ndodhen në afërsi të rrjedhave të lumenjve. Në këtë drejtim është e domosdoshme ndihma nga Bashkimi Evropian, organizatat bilaterale e ndërkombëtare, si dhe institucioneve financiare ndërkombëtare, si në kuptim të hartimit të strategjisë dhe planit të veprimit ashtu edhe në financimin e infrastrukturës së nevojshme.
- Duhet të punohet vazhdimisht në ngritjen e vetëdijes publike lidhur me rëndësinë e mbrojtjes së mjedisit, në veçanti mbrojtjen e ujërave dhe rrjedhave të lumenjve. Në këtë drejtim është i domosdoshëm bashkëpunimi me qarqe më të gjera shoqërore, nga institucionet arsimore (shkollat, institucionet parashkollore, etj.), deri tek organizatat e shoqërisë civile dhe entitetet ekonomike.

InTER - Instituti për Zhvillim Teritorial Ekonomik - është një think tank i pavarur jo qeveritarë me mision të promovimit dhe përparimit të zhvillimit territorial shoqëro-ro-ekonomik në Ballkanin Perëndimorë.

*Qyteti Verior, Çika Jovina pn, Mitrovicë Veriore
office@regionalnirazvoj.org • www.regionalnirazvoj.org*

Projekt i financuar nga BE-ja dhe i menaxhuar nga Zyra e Bashkimit Evropian

Zbaton:

